

НОРМУВАННЯ ПРАЦІ В ОБСЛУГОВУЮЧИХ ГАЛУЗЯХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто стан нормування праці та проаналізовано втрати робочого часу в обслуговуючих галузях сільськогосподарських підприємств Поліської зони, вказано на необхідність відновлення процесу нормування праці в управлінні підприємствами.

© Ю. В. Житинський

Постановка проблеми

Управління виробництвом неможливе без оцінки результатів роботи, яка базується на розробці і використанні норм та нормативів. Науково обгрунтована система норм та нормативів дозволяє впровадити метод планування і забезпечити збалансованість виробництва. Крім того, вона встановлює межі організованості та виконавчої дисципліни, фіксуючи різні відхилення, які безпосередньо впливають на темпи виробництва. За твердженням відомого японського вченого-економіста О. Уміла, нормування праці є основою руху за високу продуктивність і якість продукції [6].

Сільське господарство – одна з найскладніших сфер, де використовується людська праця. Серед чинників сільськогосподарського виробництва (земля, праця, капітал) вирішальне значення належить трудовій діяльності людини. Процес відтворення в сільському господарстві залежить від комплексу взаємопов'язаних, взаємообумовлених природних, економічних, екологічних, соціальних, демографічних та інших факторів, які обумовлюють потребу у використанні відповідних норм та нормативів. Особливість сільського господарства полягає в тому, що основним засобом його виробництва є земля, використання якої повинно здійснюватися відповідно до науково обгрунтованих систем землеробства, складовими яких є також економічні норми та нормативи [5].

Проте в період переходу до ринкових відносин багато підприємств, недооцінивши значення нормування, скоротили або й зовсім ліквідували нормативну службу. Тому не випадково на таких підприємствах занедбано облік трудових і матеріальних ресурсів, недостатньо контролюються витрати праці, пального, сировини та матеріалів. Усе це не дозволяє досягти високого рівня ефективності виробництва. Процес відновлення нормування стримується через відсутність фахівців, які були за останні роки усунуті від цієї роботи. Деякі керівники підприємств не приділяють належної уваги відродженню служби нормування через те, що вважають за краще здійснювати погодинну оплату праці. Особливо ця проблема є гострою для обслуговуючих галузей сільськогосподарських підприємств через високі втрати робочого часу, низький відсоток виконання норм та значну кількість робіт, що не нормуються. Це визначає актуальність обраного напрямку дослідження.

Вивчення проблем нормування праці у галузях АПК здійснювали вітчизняні науковці [1,2,3,4]. Зокрема В. В. Вітвіцький розробив основи теорії управління системами норм і нормативів, методологію формування і використання нормативних матеріалів у галузях агропромислового комплексу України [2]. Проте недостатньо вивченими залишаються проблеми організації нормування праці обслуговуючих галузей в умовах

нестабільного розвитку сучасної економіки, особливо у напрямках підвищення продуктивності праці, управління виробництвом.

Метою дослідження є вивчення стану нормування праці в обслуговуючих галузях господарств Поліської зони та обґрунтування нових підходів до нормування праці з врахуванням специфічних особливостей перехідного до ринку періоду.

Об'єктами досліджень виступають сільськогосподарські підприємства Поліської зони. Серед них товариства з обмеженою відповідальністю, приватно-орендні підприємства, виробничі кооперативи, акціонерні товариства та ін.

Методика дослідження

З метою оцінки стану нормування праці та її організації, виявлення наявних недоліків, накреслення шляхів подальшого удосконалення процесу нормування здійснено економічний аналіз. Для визначення рівня застосування та виконання науково-обґрунтованих норм, якості первинного обліку, матеріалів перевірки стану нормування використовувався економіко-статистичний метод. Основні напрями аналізу нормування праці полягали в оцінці та визначенні: рівня виконання норм праці, втрат робочого часу зміни та видів втрат робочого часу зміни.

У процесі дослідження використовували методичні матеріали Інституту „Укראгропромпродуктивність”, який є провідною установою в Україні з питань нормування праці, а також звітні та розрахункові матеріали з питань нормування праці сільськогосподарських підприємств. Матеріали досліджень обробляли згідно діючих методик.

Результати досліджень

Стан нормування праці в обслуговуючих галузях сільськогосподарських підприємств Поліської зони низький, з незначним його коливанням у областях. Середній відсоток виконання норм часу робітниками-відрядниками, праця яких нормується за галузевими та міжгалузевими нормативними матеріалами приведений у табл. 1.

Таблиця 1. Середній відсоток виконання норм часу в обслуговуючих галузях сільськогосподарських підприємств Поліської зони, 2003 р.

Реммайстерні	Чисельність робітників-відрядників, чол.	Нормований по норма-тивах час, люд.-год.	Відпрацьований час, люд.год.	% вико-нання норм
СГВК Волинської обл.	8	882	1148	77
СГПП Рівненської обл.	14	1960	2242	87
СТОВ Чернігівської обл.	2	186	231	81
СГТОВ Сумської обл.	26	3403	4030	84
СТОВ Житомирської обл.	12	1904	2153	88

Основними причинами невиконання норм часу є недостатнє технічне оснащення майстерень, незадовільний технічний стан сільськогосподарської техніки, відсутність опалення в ремонтних майстернях взимку, відсутність запчастин, втрата кваліфікації працівників.

У кожному господарстві діють ремонтні майстерні, працівники яких здійснюють ремонт сільськогосподарської техніки, автомобілів, комбайнів. Проте обладнання більшості ремонтних майстерень застаріле, немає в достатній кількості запчастин, пально-мастильних матеріалів, інструментів, що позначається на якості та строках ремонтів.

Машинно-тракторний парк господарств зношений. Наявна техніка часто виходить з ладу, затрати на її ремонт великі. У більшості господарств нова техніка та обладнання не закуповувались вже протягом багатьох років. У переважній більшості господарств робота щодо ремонту сільгосптехніки не планується, строки ремонтів не встановлюються, трудомісткість ремонтів не розраховується.

При вивченні змісту Колективних договорів між працівниками і адміністрацією підприємств виявлено, що в них, як правило, відсутні зобов'язання сторін щодо підвищення продуктивності праці, зниження трудомісткості продукції, розширення сфери нормування праці, впровадження науково обґрунтованих норм.

У процесі дослідження також вивчався якісний та кількісний склад спеціалістів з питань нормування праці. Встановлено, що спеціалісти господарств мало уваги приділяють нормуванню праці – відсутні плани, накази та постанови з нормування праці, документи первинного обліку праці та форми звітності, календарні плани заміни і перегляду норм праці, атестації та раціоналізації робочих місць, аналіз втрат робочого часу працівників.

Аналізуючи спостережні листи на предмет втрат робочого часу зміни спостерігали позитивну тенденцію, хоча їх абсолютне значення залишалось ще дуже високим (табл. 2).

Таблиця 2. Втрати робочого часу зміни на підприємствах АПК Поліської зони, %

Галузі	Рік			2003 р. + або – до 2001 р.
	2001	2002	2003	
Рослинництво	23	22	16	-7,0
Тваринництво	28	27,6	22,5	-5,5
Будівництво	29	28,8	21,6	-7,4
Обслуговуючі галузі	12,0	12,5	11,0	-1,0

З даних табл. 2 видно, що втрати робочого часу були найвищими у 2001 р., потім почали поступово зменшуватись. Ця тенденція чіткіше проявлялася в тваринництві та будівництві і більш стабільніше – в

обслуговуючих галузях. Втрати робочого часу і, як наслідок, рівень виконання норм, значною мірою впливають на прямі затрати праці на виробництво продукції.

Проаналізувавши втрати робочого часу зміни в обслуговуючих галузях сільськогосподарських підприємств Поліської зони (табл. 3) бачимо, що

Таблиця 3. Види втрат робочого часу зміни

Види втрат	Кількість обслуговуючих підприємств	Втрати робочого часу	
		годин	у % до підсумку
Всього	12	1093	100,0
з них:			
організаційні	X	385	35,2
з вини виконавця	X	491	44,9
інші	X	217	19,9

в структурі втрат робочого часу найбільша питома вага припадає на організаційні і причини з вини виконавця. Так, з вини виконавця цей показник у ремонтних майстернях сільськогосподарських підприємств становить 44,9 %. Втрати робочого часу і, як наслідок, рівень виконання норм, значною мірою впливають на прямі затрати праці, на виробництво продукції. Однією з причин невиконання норм часу є недостатня організація праці з боку керівників, що призводить до неритмічної роботи підприємств, а отже, і до недостатньої кількості замовлень на послуги.

Висновки

Як показують результати проведених досліджень, резервами підвищення продуктивності праці в обслуговуючих галузях сільськогосподарських підприємств є:

1. Оперативне науково-обґрунтоване нормування всіх трудових процесів з метою усунення нераціональних втрат робочого часу.
2. Розширення сфери нормування праці на тих працівників, праця яких оплачується погодинно.
3. Регулярне проведення інвентаризації діючих норм часу.
4. Розроблення календарних планів заміни і перегляду норм праці.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження, на наш погляд, слід зосередити на вивченні нормоутворюючих факторів, що впливають на продуктивність праці, ефективність виробництва, зменшення втрат робочого часу, зокрема на пошуки резервів економії матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, чим забезпечується тісний взаємозв'язок матеріального стимулювання з результатами господарювання.

Література

1. *Вітвіцький В. В.* Формування і розвиток нормативних систем в агропромисловому виробництві. // Економіка АПК – 2003 – № 2. – С. 65–70.
 2. *Вітвіцький В. В.* Управління галузевими системами економічних норм і нормативів в АПК. – К.: Центр “Агропромпраця”, 2001. – 568 с.
 3. *Глыняный В. Г., Хлуденев А. И., Шавлохов А. Е.* Справочная книга по нормированию труда в сельском хозяйстве. – М.: Колос, 1974. – 207 с.
 4. Матеріальне і моральне стимулювання праці в колгоспах. / *Т. І. Власюк, М. Й. Малік, М. П. Поліщук* – К.: Урожай, 1989. – 120 с.
 5. Нормування праці та витрат палива на механізованих польових роботах. / *В. В. Вітвіцький, І. В. Лобастов, О. М. Весна* – К.: ТОВ “Комплекс Віта”, 1998. – 195 с.
 6. Соціально-трудові відносини в умовах реформування агропромислового комплексу: Запитання і відповіді. / *О. А. Аврамчук, В. В. Вітвіцький, О. М. Весна* та ін.: За ред. *Ю. Я. Лузана, В. В. Вітвіцького*. – К.: НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2003. – 745 с.
 7. *Умила О.* Диагностический анализ производственного отдела. – М.: Колос, 1992. – 47 с.
-
-